

ประวัติความเป็นมาของเมืองพังงา

โดย อ.วิมล โสภารัตน์

1. พังงาสมัยก่อนประวัติศาสตร์

บริเวณอำเภอเมืองพังงา อำเภอตะกั่วทุ่ง และอำเภอทับปุด อันเป็นอาณาบริเวณของเมืองพังงา ปรากฏหลักฐานและมีร่องรอยของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์มากมาย เช่น ถ้ำวัดสุวรรณคูหา ได้พบขวานหิน กำไลเปลือกหอย ลูกปัดหินสีส้ม เครื่องปั้นดินเผา ของมนุษย์สมัยหินใหม่ นอกจากนี้ยังสำรวจพบแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์อีกหลายแห่งเช่น เช่น ถ้ำฟุ้งช้าง ถ้ำฤๅษีเงาขุม เขาวังหม้อแกง เขาเต่า ถ้ำผึ้ง เขาพัง บริเวณเหล่านี้ได้พบเครื่องมือหิน ภาชนะดินเผา กระดุกสัตว์และเปลือกหอยที่มนุษย์นำมา ส่วนบริเวณเขาเขียน เขาระย้า ถ้ำนาค และเขาพระอาดเต่า พบภาพเขียนสีของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์

จากหลักฐานที่พบเหล่านี้ แสดงให้เห็นว่าบริเวณเมืองพังงาเคยเป็นถิ่นที่อยู่ของมนุษย์สมัยโบราณก่อนประวัติศาสตร์มาแล้ว และอยู่ติดต่อกันมาหลายรุ่น

2. ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับการตั้งเมืองพังงา

ประวัติการตั้งเมืองพังงายังไม่มีข้อยุติว่ามีมาตั้งแต่เมื่อไร บางท่านกล่าวว่าเมืองพังงามีมานานแล้วอย่างน้อยก็ตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยอ้างบทบัญญัติกฎหมายเก่าซึ่งมีคำว่า “พังค่า” โดยแปลงคำว่า “พังค่า” ว่าเป็น “พังงา” ความจริงยังไม่มีหลักฐานใดบ่งบอกว่าเมือง “พังค่า” กับ “พังงา” เป็นสถานที่แห่งเดียวกัน

จากการศึกษาค้นคว้าหลักฐานต่าง ๆ ในสมัยสุโขทัยหรืออยุธยาไม่ปรากฏชื่อพังงาอยู่เลย แต่ก็อาจเป็นไปได้ว่าบริเวณเมืองพังงาอาจมีคนเข้าไปขุดหาแร่ดีบุกอยู่ก่อนแล้ว ตั้งแต่สมัยที่ชาวตะวันตกเข้ามาแข่งขันกันรับซื้อแร่ดีบุกที่เมืองกลางในสมัยของพระเอกาทศรถแห่งกรุงศรีอยุธยา ชาวตะวันตกเหล่านั้นพยายามหาแร่ดีบุกให้ได้มากที่สุด จึงอาจมีกลุ่มคนเข้าไปขุดหาแร่ดีบุกเพราะบริเวณเมืองพังงามีแร่ดีบุกอุดมสมบูรณ์และอยู่ใกล้กับเมืองกลาง แต่ก็ยังไม่พบหลักฐานใด ๆ

3. การเกิดเมืองพังงา

การตั้งชุมชนในเมืองพังงาดูจะมีข้อจำกัดอยู่มาก ไม่ว่าจะเป็นการคมนาคมสมัยโบราณมีแต่อ่าวพังงาเท่านั้นที่สามารถเข้าสู่แหล่งที่ตั้งเมืองพังงาได้ นอกนั้นมิถุเขาล้อมรอบ และอ่าวพังงาก็เป็นทะเลปิด ฤดูมรสุมก็มีคลื่นลมจัด ฝั่งทะเลไม่มี

เกาะใหญ่กำบัง ส่วนฝั่งทะเลที่มีเกาะกำบังคลื่นลมได้ก็มีลักษณะเป็นโคลนเลนมีป่าชายเลนขึ้นอยู่หนาแน่น การไปมาติดต่อทางเรือจึงไม่สะดวก สำหรับที่ตั้งตัวเมืองก็เป็นที่ราบแคบ ๆ ระหว่างภูเขาสามารถทำการเกษตรได้เล็กน้อย ไม่เหมาะที่จะเป็นชุมชนขนาดใหญ่ (ปัจจุบันกำลังเป็นปัญหาเรื่องการขยายตัวเมือง) การก่อสร้างชุมชนจึงเกิดได้ด้วยเหตุพิเศษทางด้านเศรษฐกิจหรือการเมืองเฉพาะคราว ในด้านเศรษฐกิจเป็นเพราะมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ เช่นแร่ดีบุกมากจนใจให้คนเข้าไปขุดหา ในระยะแรกอาจมีคนไทยพื้นเมือง แต่ต่อมาก็มีชาวจีนและชาวตะวันตกเข้าไปประกอบการ เมื่อแร่ดีบุกหมด แรงจูงใจทางด้านนี้ก็หมดไป ในด้านการเมืองนั้น คนเข้าไปตั้งถิ่นฐานมากขึ้นเนื่องจากหนีภัยสงครามจากพม่าจากเมืองอื่น ซึ่งอาจย้ายกลับไปเมื่อหมดความจำเป็น

การกล่าวถึงชื่อเมืองพังงา (งา) ปรากฏหลักฐานครั้งแรกในสมัยกรุงธนบุรี อาจารย์ฤดี ภูมิภูถาวร ได้กล่าวไว้ว่า “...หัวเมืองภาคใต้สมัยธนบุรีนั้น เจ้าพระยาอินทวงษา ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้สำเร็จราชการดูแลหัวเมืองชายฝั่งทะเลตะวันตก 8 หัวเมือง ได้แก่ เมืองตะกั่วป่า เมืองกักรา (เกาะระ) เมืองคุระ เมืองคุรอด เมืองตะกั่วทุ่ง เมืองพังงา เมืองถลางและเมืองภูเก็ต ตั้งที่ทำการอยู่ที่บริเวณปากพระ...” (บริเวณท่าฉัตรชัย ช่องแคบระหว่างเกาะภูเก็ต - พังงา)

ครั้งศึกเก้าทัพในปี 2328 สมัยรัชกาลที่ 1 ทางภาคใต้ฝั่งทะเลตะวันตกนั้นพม่าตีได้เมืองตะกั่วป่า ตะกั่วทุ่ง ทำให้ทางส่วนกลาง (กรุงเทพฯ) ต้องจัดระเบียบการปกครองหัวเมืองภาคใต้ใหม่ให้รัดกุมยิ่งขึ้น จึงได้ส่งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่มีความสามารถไปควบคุมหัวเมืองชายฝั่งทะเลตะวันตก คือเจ้าพระยาสุรินทรราชา (จันทร์) เป็นผู้สำเร็จราชการ ตั้งที่ทำการอยู่ที่เมืองถลาง เมืองพังงาถูกโอนไปขึ้นกับเมืองถลางพร้อมกับเมืองตะกั่วป่าและตะกั่วทุ่งและให้ยกหัวภาคใต้ทั้งหมดไปขึ้นกับฝ่ายพระสมุหกลาโหม ในสมัยนั้นเมืองพังงาคงเป็นแค่ชุมชนขนาดเล็ก

พังงาเพิ่งจะเป็นเมืองสำคัญขึ้นในต้นสมัยรัชกาลที่ 2 กล่าวคือในปี 2352 พม่าได้ยกทัพมาตีหัวเมืองภาคใต้ชายฝั่งทะเลตะวันตกอีก กองทัพพม่าตีได้เมืองตะกั่วป่า ตะกั่วทุ่ง และเมืองถลาง จากพงศาวดารระบุว่าในการศึกพม่าครั้งนั้นเมืองถลางถูกพม่าเผาผลาญยับเยิน พม่าจับผู้คนและเก็บทรัพย์สมบัติได้ไปมาก บรรดากรมการเมืองและราษฎรจึงพากันหนีข้ามฝากไปอยู่ฝั่งแผ่นดินใหญ่ พร้อมกันนั้นสมเด็จพระราชวังบรมมหาเสนาณรงค์มีรับสั่งให้รวบรวมราษฎรที่ยังหลบหนีพม่าอยู่ไปตั้งที่ปากน้ำพุงา (บริเวณตัวเมืองพังงาในปัจจุบัน) รวมกับราษฎรที่อพยพมาจากตะกั่วป่าและตะกั่วทุ่ง ทำให้เมืองพังงากลายเป็นเมืองใหญ่ขึ้น แต่คล้ายกับเป็น

เมืองชั่วคราว เพราะพระวิเชียรภักดี (เจิม) ที่เพิ่งได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ว่าราชการเมืองกลางหลังศึกพม่าสงบ ได้พยายามรวบรวมผู้คนตั้งเมืองกลางขึ้นที่พังงา แต่ก็มีผู้ไปรวมอยู่ด้วยน้อย จนทางส่วนกลางต้องมีสารตราออกมาบังคับบัญชาให้เจ้าเมืองต่าง ๆ ทางภาคใต้ “...ข้าบต้อน พระ หลวง กรมการ และราษฎรขึ้นไป ณ ที่กราฎษา ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ด้วยพระกลาง...” นี่คือการเกิดเมืองพังงาที่แท้จริง นับถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2552) ครบ 200 ปีพอดี

4. ชื่อเมือง พังงา

แต่เดิมบริเวณที่ตั้งเมืองพังงาเรียกว่า “ตำบลกรรพุงา” (คำว่า “กรร” เป็นภาษามลายูแปลว่า ปากน้ำ) เป็นแขวงเมืองตะกั่วทุ่ง เมื่อจัดตั้งเป็นเมืองขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 2 เรียกชื่อว่า เมืองภูงา (บางแห่งเขียน พุงา) ชื่อเมืองภูงานี้ตามหนังสือเรื่องเมืองภูเกิดได้กล่าวไว้ว่า “...เมืองภูงานี้อาจตั้งชื่อให้คล้องจองกับเมืองภูเกิดมาแต่เดิมก็ได้ แต่เมืองภูงากลายเป็นเมืองพังงานั้นเนื่องจาก ฝรั่งเศสเขียนชื่อ ภูงา เป็น “Phunga” ซึ่งอ่านว่า ภูงา หรือ พังงา ก็ได้ คนกรุงเทพฯ ไม่เคยได้ยินชื่อเมืองภูงากันนัก จึงเรียกชื่อเมืองพังงาตามภาษาฝรั่งไปด้วย...” ส่วนรัชกาลที่ 6 ทรงเล่าไว้เมื่อคราวเสด็จประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ ร.ศ.128 (พ.ศ.2452) ว่า “...ตายมตั้งแทงข้างตายแล้ว ได้ถอดงาช้างไปฝังเขาลูกหนึ่งไว้ เรียกว่าเขาพังงา เมืองนี้เดิมเรียกว่าเมืองพังงา ภายหลังมาเปลี่ยนเป็นพังงาไป...”

จากการบันทึกของร้อยเอกเจมส์โลว์ หัวหน้าคณะทูตของผู้ว่าราชการเกาะปีนัง ซึ่งได้เดินทางมาที่เมืองพังงาในปี 2365 ได้กล่าวถึงเมืองพังงาในขณะนั้นว่า “...หุบเขาเมืองพังงายาวประมาณ 3 ไมล์ กว้างไม่เกิน 2 ไมล์ ดินส่วนใหญ่เป็นดินเหนียวผสมดินสีแดงและดูเหมือนจะอุดมสมบูรณ์ เนื้อที่ตอนที่กว้างที่สุดของหุบเขามีบรรดากะท่อม เรือกสวนตั้งอยู่ ส่วนพื้นที่ตอนอื่น ๆ เป็นทุ่งนาและทุ่งเลี้ยงวัวควาย เมืองพังงามีผู้คนไม่เกิน 70 หลังคาเรือน มีประชากรระหว่าง 6,000 - 7,000 คน เป็นชาวจีนประมาณ 30 หลังคาเรือน หรือประมาณ 600 คน 2 ใน 3 ของชาวจีนเป็นชาวหมาเก๊า มีชาวมลายูหลายร้อยคนกระจัดกระจายอยู่ในอ่าวปากน้ำ เพราะคนไทยไม่ยอมให้อาศัยอยู่ใกล้ตัวเมือง ประชาชนส่วนใหญ่ทำงานรับจ้างที่เหมืองแร่เป็นระยะเวลาครึ่งปีแล้วกลับไปเก็บเกี่ยวข้าวในระหว่างเวลาที่เหลือ เจ้าเมืองส่งคนไทยไปทำงานที่เหมืองแร่เท่าที่พอใจ และคนเหล่านั้นจะได้รับเพียงอาหารเท่านั้น สินแร่ที่ขุดได้จะนำไปขายให้แก่ผู้รับเหมาชาวจีน และผลกำไรก็ตกอยู่กับเจ้าเมือง การนำสินแร่ลงมาข้างล่างนั้น บรรทุกมาบนหลังช้าง หรือไม้ก็เรือมาด ซึ่งใช้เวลา 2 หรือ 3 วัน..”

ในปี 2367 สมัยรัชกาลที่ 3 เมื่อมีการฟื้นฟูปรับปรุงจัดตั้งเมืองกลางที่เกาะ
ภูเก็ตขึ้นมาใหม่ ก็ย้ายราษฎรจากเมืองพังงากลับไป แต่ก็ยังคงมีราษฎรจำนวนหนึ่ง
ยังคงอาศัยอยู่ในเมืองพังงาต่อไป จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาไชยา (กลับ) มาเป็นเจ้า
เมืองพังงาอยู่จนถึงปี 2383 จึงถูกถอดออกเพราะมีความผิด และในปีนั้นเองรัชกาล
ที่ 3 ทรงดำริที่จะปรับปรุงหัวชายฝั่งทะเลตะวันตกที่ถูกพม่าทำลายให้สามารถ
ป้องกันตนเองได้ จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาไทรบุรี (แสง) เป็นพระยาบริรักษ์ภูธร
(แสง) มาเป็นผู้ว่าราชการเมืองพังงา พร้อมทั้งยกเมืองพังงา เมืองตะกั่วป่าและ
เมืองตะกั่วทุ่งให้ขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ โดยพระองค์ต้องการจะให้เมืองพังงาเป็นใหญ่
เพื่อเป็นที่มั่นและขุมกำลังในการป้องกันพม่าและการขบถจากหัวเมืองแขก (ไทรบุรี)
ดังความตอนหนึ่งในจดหมายหลวงอุดมสมบัติว่า “...ให้คิดจัดแจงให้ตลอดไปถึงเมือง
กลาง เมืองพังงาทีเดียว บุตรเจ้าพระยานครก็มีอยู่หลายคน จะทรงชุบเลี้ยงให้เป็น
ลำดับกัน ถ้าจะเอาแขกตั้งไว้ที่เมืองไทรแล้วถอดเอาพระยาไทร ชื่อแสง เป็นบุตรพระ
ยานคร (น้อย) พระเสนานุชิต มาใส่ที่พังงาจะยกเมืองพังงาเป็นเมืองใหญ่ ให้เมือง
กลางเมืองตะกั่วป่ามาขึ้นให้สิ้น ด้วยเมืองพังงาเป็นที่มั่น...” ตั้งแต่ปี 2383 เป็น
ต้นมา เมืองพังงาค่อยขยายตัวเจริญขึ้นตามลำดับ จากการสนับสนุนโดยตรงจาก
ส่วนกลาง เนื่องจากมีความสนิทสนมและสัมพันธ์ใกล้ชิดกับทางส่วนกลางเป็นพิเศษ
เมืองพังงาได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นเมืองชั้นโท ขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ พร้อมทั้งให้
เมืองกลาง เมืองตะกั่วป่าและเมืองตะกั่วทุ่งขึ้นต่อเมืองพังงาอีกด้วย

จนกระทั่งปี 2437 รัชกาลที่ 5 ได้ทรงจัดระบบการปกครองหัวเมือง (ส่วน
ภูมิภาค) โดยให้เมืองที่อยู่ใกล้กันรวมกันเป็นมณฑล ดังนั้นเมืองพังงา กระจบี ตรัง
ตะกั่วป่า ระนอง และภูเก็ต รวม 6 เมือง รวมกันเป็นมณฑลภูเก็ต มีศาลาว่าการ
มณฑลที่ภูเก็ต มณฑลนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “หัวเมืองทะเลฝั่งตะวันตก”

ต่อมารัชกาลที่ 5 ได้มีพระราชโองการว่า เมืองพังงากับเมืองตะกั่วทุ่งต่างก็
เป็นเมืองเล็ก มีพลเมืองไม่มากนักทั้ง 2 เมือง ทั้งอยู่ใกล้ชิดติดกัน เพื่อเป็นการ
ง่ายและสะดวกในการปกครอง จึงให้ยกเมืองตะกั่วทุ่งไปรวมกับเมืองพังงาเมื่อวันที่
25 มกราคม 2440 เมืองตะกั่วทุ่งจึงมีฐานะเป็นอำเภอขึ้นกับจังหวัดพังงาตั้งแต่นั้น
นั้น เมืองพังงาจึงโตขึ้นอีก

5. จังหวัดพังงา

ในปี 2441 เมื่อรัชกาลที่ 5 ได้ทรงจัดรูปแบบการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็นมณฑล จังหวัด อำเภอ ตำบลและหมู่บ้าน มีการเปลี่ยนชื่อเมืองเป็นจังหวัด เมืองพังงาจึงถูกเรียกใหม่ว่าจังหวัดพังงา

ในปี 2475 จังหวัดตะกั่วป่า ซึ่งเป็นเมืองใหญ่อีกเมืองหนึ่งถูกยุบลดฐานะเป็นอำเภอขึ้นกับจังหวัดพังงาอีกเมืองหนึ่งทำให้จังหวัดพังงาขยายตัวใหญ่ขึ้นไปอีก

ที่ตั้งที่ทำการของทางราชการจังหวัดพังงานั้นเดิมอยู่ที่บ้านชายค่าย (เยื้องโรงเรียนสตรีพังงา ในปัจจุบัน) จนกระทั่งในปี 2473 จึงย้ายไปอยู่ที่เชิงเขาช้าง (ศาลากลางหลังเก่า เป็นอาคารชั้นเดียวมีมุขกลางสร้างแบบเดียวกับศาลากลางจังหวัดตะกั่วป่า (ที่ว่าการอำเภอตะกั่วป่าหลังเก่า) อาคารทั้ง 2 หลังนี้ กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแล้ว ต่อมาในปี 2515 จึงได้งบประมาณสร้างศาลากลางจังหวัดขึ้นใหม่บริเวณหน้าถ้ำพุงช้างและใช้มาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน แต่เนื่องจากจังหวัดพังงาได้ขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงมีโครงการจะย้ายศูนย์ราชการของจังหวัดไปตั้งรวมกัน ณ ที่แห่งใหม่ ซึ่งกำลังดำเนินการอยู่.

0000000000